

Od vnitrostátních pracovních vztahů k pracovním vztahům odvětvovým: vývoj odvětvových pracovních vztahů v EU

Shrnutí

Úvod

Tato studie je zaměřená na pracovní vztahy v 9 odvětvích všech 27 členských států EU, přičemž jejím cílem je upozornit na potenciál v oblasti porovnání odvětvových pracovních vztahů a ukázat, že u nich existují tendence k rozvoji obdobných charakteristik bez ohledu na státní hranice. Jsou zde vymezeny faktory, jejichž pomocí lze objasnit různé stupně mezinárodní konvergence v jednotlivých odvětvích, a tedy i potenciál každého odvětví pro koordinaci na úrovni EU.

Studie se zabývá postavením odvětví v nově vznikající víceúrovňové evropské správě. Klade si otázku, jaké může být vzájemné působení mezi uspořádáním pracovních vztahů na úrovni odvětví a odvětvovou správou na úrovni EU. Naznačuje zejména souvislost mezi vývojem evropského odvětvového sociálního dialogu a odvětvovými strukturami pracovních vztahů v členských státech EU.

Odvětví bylo prosazováno jakožto specifická úroveň evropského sociálního dialogu a základní složka evropského sociálního modelu s ustavením výborů pro odvětvový sociální dialog, které od roku 1998 vypracovaly více než 500 společných textů.

Studie tvrdí, že vzhledem k tomu, že úroveň odvětví má mezi evropskou, národní a podnikovou úrovní přednostní postavení, ovlivňuje jeho organizace a analogie v přeshraničním měřítku schopnost rozvíjet a uskutečňovat evropský odvětvový sociální dialog. První přezkoumání dohod a dokumentů vzniklých v devíti zemích ukazuje, že je tomu skutečně tak, i když konkrétní příčiny a důsledky budou vyžadovat hlubší šetření, a to pokud možno ve více odvětvích.

Studie je založená na třech vzájemně propojených krocích.

- Zkoumá variabilitu režimů odvětvových pracovních vztahů podle zemí a také variabilitu režimů vnitrostátních pracovních vztahů podle odvětví, aby zjistila, zda odvětví, která byla z ekonomického hlediska internacionalizována, vykazují srovnatelnější režimy pracovních vztahů.

- Pomocí klastrové analýzy studie popisuje a analyzuje režimy pracovních vztahů na odvětvové úrovni a současně zpracovává novou klasifikaci režimů pracovních vztahů.
- Provádí kvalitativní šetření vztahu mezi analogií režimů pracovních vztahů a výsledky evropského odvětvového sociálního dialogu.

Politický kontext

Odvětví stále zůstává základní úrovní pro kolektivní vyjednávání a pro organizování sociálního partnerství v přibližně polovině členských států EU. Došlo k rostoucím tlakům na decentralizaci vnitrostátních pracovních vztahů, stále však ještě není jasné, zda ji lze částečně kompenzovat rozvojem přeshraniční koordinace. Mohlo by tomu tak být u nadnárodních společností, při kolektivním vyjednávání a na úrovni EU. Od roku 1998 vytváří EU rámec pro evropský odvětvový a sociální dialog tím, že založila 40 evropských výborů pro odvětvový sociální dialog zahrnujících kolem 145 milionů pracujících ve všech členských státech. Odvětví stále zůstává hlavní úrovní vnitrostátního sociálního dialogu ve většině členských států a začíná se stávat klíčovou úrovní správy i na evropské úrovni. Pochopení odvětvové dynamiky sociálního dialogu má proto stále větší význam pro porovnání vývoje na vnitrostátní úrovni a pro pochopení trendů v evropské správě.

Klíčová zjištění

Rozdíly a analogie v pracovních vztazích

Některé země mají obdobné režimy pracovních vztahů ve všech odvětví hospodářství, v některých zemích jsou tyto režimy v jednotlivých odvětvích velice rozdílné a určitá odvětví mají obdobné režimy pracovních vztahů bez ohledu na zemi, kde se nacházejí. Nezdá se, že by úroveň odvětvových odchylek souvisela s tradičními „typy“ vnitrostátních pracovních vztahů, s výjimkou severovýchodních zemí, které

všechny vykazují nízkou variabilitu. K zemím, které mají obdobné režimy pracovních vztahů napříč odvětvími, patří tak rozdílné státy, jako je Finsko, Malta a Francie. Polsko, Kypr a Portugalsko mají pak v jednotlivých odvětvích nejrozdílnější režimy pracovních vztahů. Nejvíce analogií vykazuje ve všech 27 zemích EU odvětví telekomunikací, zatímco odvětví kadeřnických a kosmetických služeb jich má nejméně. Uspořádání pracovních vztahů se mění spíše v závislosti na odvětví než podle zemí. Znamená to, že rozdíly mezi odvětvími v jednotlivých zemích jsou obvykle větší než rozdíly mezi zeměmi ve stejném odvětví.

Faktory „tlaku a tahu“ u analogií v odvětvových pracovních vztazích

Analýza určujících prvků u analogií pracovních vztahů v jednotlivých zemích ukázala, že socioekonomické faktory, jako je internacionalizace odvětví (například odvětví, která jsou vystavena mezinárodní konkurenci a vykazují velkou míru převoditelnosti místa výroby), jsou spojována s existencí analogií v pracovních vztazích bez ohledu na hranice. Předpisy EU tak mohou jak „přitahovat“ odvětví k analogickým pracovním vztahům v jednotlivých zemích, tak i „tlačit“ na internacionalizaci odvětví a podporovat tím analogie struktur pracovních vztahů.

Systémy meziodvětvových pracovních vztahů

Vzhledem k tomu, že se režimy pracovních vztahů ve 27 zemích EU liší jak podle zemí, tak i podle odvětví, byl v rámci studie zpracován systém typů pracovních vztahů, který byl inspirován stávajícími klasifikacemi modelů pracovních vztahů na vnitrostátní úrovni. Tyto typy zohledňují jednotlivé dimenze pracovních vztahů zjištěné na odvětvové úrovni. V návaznosti na odvětvové klastry se zdá, že se země s ohledem na odvětvové pracovní vztahy dělí do skupin, které jsou jiné než ty, do nichž by patřily podle tradičních vnitrostátních režimů pracovních vztahů.

Při posuzování odvětvových variací s cílem identifikovat analogické typy pracovních vztahů bylo zjištěno, že rozložení jednotlivých typů pracovních vztahů nesleduje „ideální“ geografické hranice tak, jak je tomu při národních klasifikacích rozlišujících severský, jihoevropský nebo východoevropský model. Analýzou byly opět zjištěny rozdíly v prostorovém rozdělení jednotlivých typů pracovních vztahů mezi odvětvími čelícími mezinárodní konkurenci (analogické charakteristiky pracovních vztahů v zemích EU-27), a to do jedné nebo dvou velkých skupin, a mezi odvětvími, která takové konkurenci nejsou vystavena. To naznačuje, že internacionalizace vede k určitému stupni konvergence, ne-li nutně k jedinému typu pracovních

vztahů. V chráněných odvětvích jsou naopak geografické vzorce podobající se tradičním národním klasifikacím zřetelnější a ukazují, že odvětvové systémy pracovních vztahů více odpovídají různým dominantním vnitrostátním modelům.

Odvětvové režimy pracovních vztahů a sociální dialog na úrovni EU

Zpráva upozorňuje na některé odvětvové charakteristiky pracovních vztahů, které zřejmě mají ve víceúrovňovém systému vliv na účinnost evropského odvětvového a sociálního dialogu v oblasti správy. Z analýzy vyplývá, že odvětví s analogickými pracovními vztahy napříč zeměmi jsou spojována s lepšími výsledky evropského odvětvového sociálního dialogu. Údaje také ukazují, že některé charakteristiky pracovních vztahů na odvětvové úrovni mohou usnadnit sociální dialog na evropské odvětvové úrovni. Zejména v odvětvích, kde se evropský odvětvový sociální dialog zdá být alespoň formálně nejproduktivnější, nalézáme obvykle nízký stupeň fragmentace aktérů, vysokou organizační hustotu a vysokou úroveň kolektivního vyjednávání, i když ověření této souvislosti bude vyžadovat další výzkum.

Politické ukazatele

- Vzhledem k tomu, že pokud jde o specifika pracovních vztahů, odlišnosti se ve větší míře projevují v odvětvích, představují odvětví velice slibnou úroveň pro výzkum konvergence pracovních vztahů na evropské úrovni a potenciál pro evropský sociální dialog.
- Předpisy EU, které podněcují internacionalizaci odvětví, mají zřejmě účinek „přelévání“ na vzorce odvětvových pracovních vztahů.
- Evropský odvětvový sociální dialog se s větší pravděpodobností bude rozvíjet a posilovat v odvětvích s podobnými pracovními vztahy ve všech členských státech EU.
- Některá odvětví se řídí odvětvovým vzorcem pracovních vztahů bez ohledu na státní hranice, jiná mají své vnitrostátní vzorce. Naopak dokonce i země, pro něž jsou charakteristické decentralizované nebo málo koordinované pracovní vztahy, jako je většina nových členských států, vykazují odvětvovou různorodost a některá jejich odvětví nově vznikají ve vysoce organizované podobě.

Další informace

Zpráva "From national to sectoral industrial relations: Developments in sectoral industrial relations in the EU" (*Od vnitrostátních pracovních vztahů k pracovním vztahům odvětvovým: vývoj odvětvových pracovních vztahů v EU*) je dostupná na adrese:
<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1110.htm>

Stavroula Demetriades, vedoucí výzkumu
stavroula.demetriades@eurofound.europa.eu